

ефективної самопрезентаційної діяльності (С. К. Карасьова та С. А. Хазова) [1, с. 43], яка обумовлена сформованою системою необхідних знань і умінь, варіативних способів і прийомів здійснення самопрезентації, а також наявністю досвіду практичного успішного здійснення самопрезентації.

Список бібліографічних посилань

1. Пікулєва О. А. Психология самопрезентации личности: гендерные и возрастные аспекты. *Психологическая наука и образование*. 2013. № 4. С. 37–44.
2. Кононенко А. О. Соціопсихологічні підходи до вивчення самопрезентації особистості. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Серія: Психологія*. 2017. Т. 22, вип. 2 (44). С. 74–81.
3. Кононенко О. І. Фактор самопрезентації перфекціонізму в структурі перфекціонізму особистості. *Наука і освіта*. 2015. № 11–12. С. 61–66.
4. Чекалина А. А. Об особенностях самопрезентации женщин-учителей. *Теория и практика общественного развития*. 2012. № 3. С. 85–88.
5. Чигирин Т. О. Психологічні умови формування ефективної самопрезентації майбутніх психологів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2016. 228 с.
6. Pleck J. H. *The Myth of Masculinity*. Cambridge, MA : MIT Press, 1981.

Одержано 24.10.2019

УДК 351.74«192»(477-54)

Володимир Анатолійович ГРЕЧЕНКО,

доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5281-6007>

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МІЛІЦІЇ ХАРКОВА (1921–1925 РР.)

Для формування органів внутрішніх справ України вагоме значення мало проведення роботи з підготовки та навчання майбутніх охоронців закону. Система підготовки кадрів міліції розвивалася стихійно, про що свідчать звіти місцевих органів міліції. Не чекаючи вказівок із центру, місцева влада, залучаючи у свої лави нових співробітників, які навіть не знали службових функцій, проявляла ініціативу, створювала різні «командно-технічні курси міліції», «курси червоних міліціонерів», «міліцейські курси», «школи міліціонерів» тощо. Діапазон термінів підготовки був широким – від 2 до 8 місяців, з кількістю тих, хто навчався від 30 до 200 осіб (мабуть, це було пов'язано з бюджетними можливостями місцевих рад). Як відзначалося в звітній доповіді відділення підготовки Головного управління міліції, губернські управління міліції самі розробляли програми навчання, але при цьому спостерігався так званий «перегин у бік статутів військових і стройових» [1, с. 80].

Водночас перші створювані міліцейські курси не ставили перед собою завдання професійної підготовки кадрів міліції й мали ознайомчий характер, фактично здійснюючи первинне професійне навчання. Проте вони і не могли претендувати на більш високий рівень професійної підготовки хоча б через те, що значна частина тих, що навчалися, була неписьменною та малограмотною. Крім того, за такий короткий термін (від 2 тижнів до 2 місяців) вони не могли повноцінно реалізувати інші завдання. До того ж і у самих організаторів шкіл і курсів не було належних знань і досвіду у справі професійної підготовки кадрів міліції, найчастіше вони орієнтувалися на власну інтуїцію, проявляючи величезне бажання, сміливо бралися за незнайомий напрям роботи. Тому перший етап формування системи професійного навчання співробітників міліції відбувався стихійно й несистемно. Навчанням не було охоплено багато категорій міліцейських працівників. Навчальні плани та програми професійної підготовки були продуктом багатогранної творчості піонерів цієї нелегкої справи.

11 червня 1921 р. у Харкові почали свою роботу **курси червоних міліціонерів Харківської губернії**, розраховані на 500 піших і 100 кінних міліціонерів [2, арк. 1]. Один з співробітників курсів та згодом школи міліції, майбутній комісар міліції III рангу Віталій Михайлович Комаров (1900–1972) згадував: «Як правило, щодня дві години приділялося заняттям з бойової підготовки. Серйозна увага приділялася стрілецькій справі, тактиці, топографії та стройовій підготовці. На заняттях з тактичної підготовки ми відпрацьовували в полі дії відділення, взводу і роти у всіх видах бою» [3, с. 372]. Програма підготовки складалася з чотирьох циклів. Під час проходження першого курсанти вивчали загальні дисципліни та загальноправові питання, знайомилися із судочинством та основами організації правоохоронної системи. У рамках другого циклу було об'єднано дисципліни ідейно-політичного спрямування (історія партії, робітничого руху, Громадянської війни та ін.). Третій цикл було присвячено практиці міліцейської служби, взаємодії міліції з органами влади та іншими правоохоронними органами. Четвертий цикл цілкомито відводився на вивчення різноманітних статутів з питань міліцейської служби» [4, с. 200].

На заняттях зі спеціальної підготовки використовувався досвід операцій з ліквідації банд на території республіки, розбиралися допущені помилки. Перед курсантами періодично виступали працівники губернської

прокуратури та народного суду. Вони розповідали про свою діяльність по зміцненню революційної законності та боротьби зі злочинністю [3, с. 373].

У жовтні 1922 р. наказом начальника міліції республіки харківські Окружні курси з підготовки молодшого комскладу й Харківські курси вищого комскладу були об'єднані в **Школу старшого комскладу міліції УСРР** [5, с. 486].

У листопаді 1924 р. було створено Харківські губернські та окружні навчальні команди міліції. Термін навчання в них становив три місяці. Усього для вивчення було запропоновано 15 дисциплін, на опанування яких відводилося 432 години: загальноосвітні предмети – 96 годин, міліцейські предмети – 150, військові – 42, практичні заняття з фізичного виховання, стройової підготовки та міліцейської справи – 144 години» [6, арк. 212–213].

1 квітня 1925 р. Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет та Рада Народних Комісарів УСРР ухвалили постанову про затвердження «Положення про Всеукраїнську школу командного складу міліції та розшуку», де визначалося, що школа має на меті як загальноосвітню, так і спеціально-міліцейську розшукову підготовку кваліфікованого командного складу міліції. Школа поділялася на 2 класи: молодший – загальноосвітній і старший – спеціальний. Спеціальний клас поділявся на два відділення – з підготовки працівників зовнішньої міліції та підготовки працівників карного розшуку. Заняття проводилися відповідно до навчального плану Всеукраїнської школи міліції, затвердженого наказом міліції та розшуку від 11 серпня 1926 р. № 128 [7, с. 5] Він передбачав курс навчання, розрахований на 1848 годин, із них 376 годин виділялося на загальноосвітні дисципліни, 364 – на політичні, 580 – на спеціальні й 528 – на стройові [8, арк. 110].

Спеціальний міліцейський клас займався 24 тижні, охоплюючи загальноосвітньо-політичний, міліцейсько-правовий і військовий цикли. Протягом загальноосвітньо-політичного циклу вивчалися українська мова та суспільствознавство. До міліцейсько-правового циклу входило вивчення адміністративного права, організації міліції, служби міліції, письмоводства та діловодства, кримінальної тактики й техніки, кримінального права, кримінального процесу та судової медицини, а також стислий огляд цивільного, земельного, трудового та ветеринарного кодексів і Конституції. Військова підготовка складалася із занять із джю-джитцу та військової підготовки.

У програмі кримінально-розшукового класу вивчалися кримінальна тактика, кримінальна техніка, судова медицина, кримінальне право, кримінальний процес, міліцейська справа та письмоводство, стислий огляд цивільного, земельного, трудового й ветеринарного кодексів та Конституції. Військова підготовка була такою ж самою, як і у спеціальному міліцейському класі.

Різниця між програмами класів полягала в тому, що кількість годин, яка відводилася на вивчення дисциплін загальноосвітньо-політичного циклу курсантами спеціального міліцейського класу, становила 454 години на рік, а курсантами кримінально-розшукового класу – 664 години.

Протягом свого існування в Харкові школа здійснила 6 випусків курсантів і підготувала 698 осіб начальницького складу міліції [9, с. 563]. З 1924–25 навчального року кількість слухачів становила 100, і до кінця десятиліття вона залишалася незмінною [10, арк. 17].

У вересні 1925 р. з'явилася постанова ВУЦВК стосовно переводу з 1-го жовтня поточного року Всеукраїнської школи міліції до Києва. Таке рішення мотивувалося недостатньою кількістю у Харкові приміщень, придатних для проведення занять у рамках школи та кваліфікованих викладачів [5, с. 475].

Автором узагальнено матеріал щодо першого етапу виникнення та розвитку системи спеціальної підготовки працівників правоохоронних органів в навчальних закладах міліції Харкова, починаючи з курсів червоних міліціонерів 1921 р і закінчуючи Всеукраїнською школою командного складу міліції та розшуку.

Список бібліографічних посилань

1. Кожевина М. А. Милицейское образование в Советской России: организация и правовое регулирование (1918–1991 гг.) : дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01. М., 2005. 416 с.
2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 6. Оп. 1. Спр. 1008. Арк. 1.
3. Комаров В. Всеукраинская школа милиции // Из истории милиции Советской Украины. / Ю. В. Александров и др. ; ред. П. П. Михайленко. Киев, 1965. 400 с.
4. Сокурено В. В., Бандурка О. М., Греченко В. А. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові: 100 років історії (1917–2017 рр.). До 100-річчя подій Української революції. Харків : Золота миля, 2017. 496 с.
5. Михайленко П. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Київ, 1997. Т. 1 : 1917–1925 рр. С. 468–475.
6. Державний архів Харківської області (ДАХО). Ф. Р. 563. Оп. 2. Спр. 24. Арк. 212–213.
7. Наказ міліції та розшуку : від 11.08.1926 № 128 // Збірник наказів міліції та розшуку. 1926. Б/м. Серпень. С. 5.
8. ДАХО. Ф. Р. 563. Оп. 2. Спр. 15. Арк. 110.
9. Иванов В. Милиция УССР за книгой. На посту. 1926. № 14. С. 560–563.
10. ЦДАВО України. Ф. 5. Оп. 2. Спр. 806. Арк. 17.

Одержано 07.10.2019